

Düşünilmän galan düşünje: Atatürkün respublikasy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Düşünilmän galan düşünje: Atatürkün respublikasy DÜŞÜNİLMÄN

GALAN DÜŞÜNJE: ATATÜRKÜÑ RESPUBLIKASY

Osmanlyda XIX-XX asyrlarda giñden ýaýran günbatarlylaşmagyň esasy motiwasiýasy – özgeriše we öñe gidişlige çalt ýetmekdi...

Döwrebaplaşma prosesine «medeni gijikme» bilen goşulan osmanly býurokratiýasy we münewwerleri (intelligensiýasy) syýasy we guramaçylykly üýtgeşmeleri Günbatardan şo durşuna «eksport» edip» taryhyň yzyna galmakdan halas bolunar öýtdüler!

Osmanly býurokratiýasy we münewwerleri ösüsi formalizmden we tehnikadan gözledi. («Tanzimatçy kellä» eýe Abdylhamyt II-niň mekdepleşmäge üns bermegi munuň tipiki mysaly...)

Atatürkün bolsa tapawudy şudy: Synpsyz-artykmaç ýeñilliksiz, halkçy düzgün döretmek...

Ýagny:

Özgerişiň we öñe gidişligiň ýoly – Günbataryň syýasy, ykdysady, medeni gegemoniýasyna garşy doly garaşsyz bolmakdan geçýärди. Ykdysady garaşsyzlyk bolmazdan adamlaram, ýurtlaram doly azat bolup biljek dälди.

Munuň özi islendik hili eksplutasiýa, daşara garaşlylyga garşy çykan anti-imperialistik doktrinady. Bir bitewi güýçli döwletiň, milli bazaryň gurluş sebäbidi...

Meselem dünýewilik-sekulýarizm ýaly dünýewi öwrülikleriň düýp özeni ösüše, galkynyşa badak atýan, diniň özünü-de eksplutaturläp yzagalaklaşdyryń feodalizm-derebeýlik bilen hasaplaşmakdy...

Ine... Osmanly Tanzimat aňyýeti (Sadrazam Mustapa Reşit paşa we başgalar) bilen respublikan zamanabaplaşmagyň (Atatürküñ) esasy tapawudy-da şu düşunjede ýatyrdy.

Birinjisi milli bazary ýykyp eksplutasiýanyň ýoluny açsa, ikinjisi eksplutasiýa garşıy ulus bazary kemala getiripdi...

Ýogsa-da, günbatarcylar ulusçylary az wagtyň içinde nädip ýeňdi?

* * *

Atatürk «Respublikany biz gurduk, ony beýgeltjek we ömrüne ömür goşjagam sizsiňiz» diýenem bolsa...

Respublukanyň DP we RHP ýaly partiýalarynyň brýurokratlary we intelligentleri Atatürk garaşsyzlykçy kemalistik sistemasyny tersine öwürdi. Ýurdy Tanzimat aňyýetine – Günbataryň imperial düzgünine dolap getirdi. Türkiye Osmanlynyň 1838-nji ýıldan başlan açyk bazar-eksplutasiýa düzgünine dolap getirildi...

Halkdan, halkçylykdan üzňe «gullukçy häkimiýeti» kemalizmi ilki «ataturküň ýoly», soňra «ataturkülik» we yzyndanam harby döwlet agdarylyşyklary bilen gardiropçylyga öwürdi!

Kemalizmiň düýp esasy halkçy ykdysady öwrülişij ýatdan çykardyldy. Ösen medeniýete, döwrebaplaşmaga ýetmek ideýasy yöntem günbatarçy öýkünmelere öwrüldi...

Çepçiler 60-njy ýyllarda giňden ýaýran günbatarlylaşmagy maksat edinenlere garşıy «Tanzimat münewweri» kesgitlemesini ýöne ýere bermedi. Doly garaşsyzlykçy 1968-nji ýylyň gozgalaňy öwrülişikleri togtadanlara, içine köwenlere garşıdy.

Galyberde-de:

Garaşsyzlykçy çepçileriň garşysyna (Günbatar kontrrazwedkasynyň eli bilen) konserwatiw agressiyanyň çykarylmagu töänlik däldi.

Wagtyň geçmegi bilen... Käbir çepçilerem neoliberalizm-globallaşma şemalynyň badyna millilik hereketi kemalizme duşman boldy. Kabul etme (восприятие) operasiýalary geçirildi. Kyblasy günbatarcylyk bolan Bosfor uniwersiteti ýaly ýokary okuw jaýlary, Murat Belge ýaly yrga çepçiler muña goşant goşdy.

Häzir şindizem käbir konserwatiw (we käbir cep) gatlaklaryň düşünje derejesinde Atatürkke doly aň edip bilmezlikleriniň sebäbi-de şudur!

kitapçık

* * *

Geçilen müddetde Atatürk hakyky many-mazmunyndan goparylyp arşa çykarylyp, tabulaşdyryldy, ýalñyzlaşdyryldy...

RHP ýaly partiýalar «kürsi syýasatçylygyna» ýesir düşürildi. (Ideologik esassyzlygy syýasatdyr öydýän Kylyçdarogly ýaly gyssaga düşen her syýasatçy jemyyétciligiň we partiýanyň goldawyny almak üçin «Atatürk» diýdi!).

Gynansak-da, hazır yüz ýaşyny belleýän respublikanyň içi köwüldi, ýok edildi! Umumy bähbit prinsipi bilen gurulan ulus-döwlet taryhy bilelikdeligi doly çagşady...

Halk-ulus ýakynlaşmasy-jemgyýetçilik prinsipi, aýratynam ikinji respublikaçylyk patarrakysy «raýat jemgyýetçilik» we yzyndan gelen dini jemagatlar arkaly dargadyldy.

Günbatar gegemoniýasy AKP-FETÖ-çepçi liboş hyzmatdaşlygy bilen ýetjek derejesine ýetdi.

Diñe bularam däl:

RHP ýaly merkezi partiýalaryň eli bilen respublika populizmiň eline berilip, doly garaşsyzlykçy pozisiýasyndan çykarylyp, demokratiýa (saýlaw sandygyna) ses bermäge čenli düşürildi. Munuň özi halkyň hökmürowanlygy däl-de, diñe tehniki çärelerdi. Şeýle-de guramaçylyk taýdan mejlisiň bardygy özbaşyna demokratiýanyňam, respublikanyňam bardygyny subut edip bilmez!

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 26.10.2023 ý. Taryhy makalalar